

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2025, № 1 (7)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2025

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
HISTORICAL RESEARCHES

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Ильяс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхужаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулов Ахмад Баймаҳаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобокулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари номзоди, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби

Сиддиқов Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Козимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Баҳранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиязарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулова Шахноза Боймуҳамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Раҳматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Давлат Жаҳон тиллари университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эгамбердиева Гузаль Акрамжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Галиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Abduraimova Manzura Baxodir qizi BUXORO AMIRLIGIDA TOG' - KON SANOATI: IQTISODIY QARAMLIKDAN SIYOSIY QARAMLIK SARI	5
2. Abduraxmonova Kamola Ravshanjon qizi TABOBAT TARIXI VA DAVOLASH USULLARINING O'RGANILISHIGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR	16
3. Бахранов Шерзод Таштурсунович О СТАНОВЛЕНИИ КОКАНДА ЦЕНТРОМ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА (КОНЕЦ XIX - НАЧАЛО XX В.В.)	29
4. Дарменов Рустем Турарбекович О КУЛЬТЕ ЖЕНСКОГО БОЖЕСТВА У РАННИХ КОЧЕВНИКОВ ПРИАРАЛЬЯ	47
5. Доспанов Октябрь Турганбаевич., Сафаев Мансур Махмудович НЕКОТОРЫЕ СВЕДЕНИЯ К ИЗУЧЕНИЮ КАРАКАЛПАКСКОГО КОВРОВОГО ИСКУССТВА	62
6. Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич ШИМОЛИЙ ДАШТ ХУДУДИ ПАЛЕОМЕТАЛЛ ДАВРИ ЧОРВАДОР АҲОЛИСИНИНГ ЎРТА ОСИЁГА МИГРАЦЯСИ ТАРИХИДАН	73
7. Каримова Далифрўз Обиджоновна ЎЗБЕК АРХЕОЛОГ ОЛИМИ АҲМАДАЛИ АСҚАРОВИЖОДИДА БРОНЗА ДАВРИ ЎТРОҚ ДЕҲҚОНЧИЛИК МАДАНИЯТИНИНГ ЎРНИ	86
8. Курязова Лайло Рахмоновна ЎЗБЕКИСТОНДА ОДАМ САВДОСИНИ ОЛДИНИ ОЛИШ БОРАСИДАГИ ҲУЖЖАТЛАРНИНГ РАТИФИКАЦИЯ ҚИЛИНИШИ ТАРИХИДАН	96
9. Mamatqulov Bekzod Sherozovich O'ZBEKISTONDA 1925-1940 YILLARDA SANOAT ISHCHILARI TARKIBINI SHAKLLANTIRISH VA KADRLAR TAYYORLASH JARAYONIDAGI MUAMMOLAR (JANUBIY VILOYATLAR MISOLIDA)	111
10. Мусаева Сахиба Халил ТРАДИЦИИ ТОЛЕРАНТНОСТИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ И РОЛЬ ЭТНИЧЕСКИХ МЕНЬШИНСТВ В СОХРАНЕНИИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА	120
11. Саидова Шахноза Шахназаровна ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ БАЗЫ УЗБЕКИСТАНА В ОБЛАСТИ ЭКОПОЛИТИКИ	130
12. Sirojov Bahodir Nishon ugli THE ESSENCE SHAYBANI KHAN'S MONETARY REFORMS AND THEIR IMPACT ON SOCIO-ECONOMIC LIFE	146

Mamatqulov B. S.

PhD., dotsent

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

bmamatqulovpmqarshi@gmail.com

**O‘ZBEKISTONDA 1925-1940 YILLARDA SANOAT ISHCHILARI
TARKIBINI SHAKLLANTIRISH VA KADRLAR TAYYORLASH
JARAYONIDAGI MUAMMOLAR
(JANUBIY VILOYATLAR MISOLIDA)**

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekistonda 1925-1940 yillarda sanoatlashtirish siyosatining amalga oshirish jarayonida sanoat sohasi ishchilari tarkibini shakllantirish va korxonalarni kadrlar bilan ta‘minlash masalasi, sanoat sohasi kadrlari tayyorlash jarayonidagi ziddiyatli holatlar O‘zbekistonning janubiy viloyatlarida og‘ir sanoat tarmoqlarining rivojlanishi ilmiy manbalar asosida tarixiy tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: Sanoat, fabrika, zavod, xotin-qizlar, gaz, kimyo, og‘ir sanoat, yengil sanoat, qurilish materiallari, elektr stansiyalar, un zavodlari, oziq-ovqat. to‘qimachilik, kadrlar siyosati, kon sanoati.

KIRISH

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlar tufayli mamlakat sanoat ishlab chiqarish tizimida tarkibiy o‘zgarishlar amalga oshirilib, zamonaviy sanoat taraqqiyoti uchun keng yo‘l ochildi. Iqtisodiy hayotni demokratlashtirish, soha siyosiy tizimida tub o‘zgarishlar yasash, boshqarishda yangi shaklni tashkil etish va sanoat korxonalariga egalik qilishning turli shakllarini tarkib toptirish, soha kadrlarini tayyorlash borasida qator muvaffaqiyatlar qo‘lga kiritilmoqda. Hozirgi kunda qo‘yilayotgan murakkab vazifalarning ijobiy hal etilishi ko‘p jihatdan uning tarixiga ham bog‘liq hisoblanadi. Jamiyat va davlat taraqqiyotini belgilovchi asosiy omillardan biri kadrlar masalasidir. Barcha sohalar faoliyatini yo‘lga qo‘yishda va rivojlantirishda kuchli ta‘sir ko‘rsatadigan omillardan biri ham kadrlardir.

Sovet davlati hokimiyatining dastlabki yillarida sanoat sohasi kadrlarini tayyorlash masalasi eng muammoli vazifalardan biri hisoblandi. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi va tabiiy resurslarni o‘zlashtirish bilan bog‘liq sanoat korxonalari soni ortib borishi natijasida ularni kadrlar bilan ta‘minlashda qiyinchiliklarga duch kelindi. Ayniqsa, kadrlar orasida mahalliy millat vakillari kamchilik edi. Bu esa Rossiyadan sanoat kadrlarining O‘rta Osiyo sanoat korxonalari qo‘lga kelishiga

keng yo‘l ochdi. Muhandis-texnik ziyolilar orasida mahalliy millat vakillari bor yo‘g‘i 1 foizni tashkil etdi.

Tarix fanlari doktori, professor O. Jo‘raqulov mustaqillik yillarida O‘zbekistonda sovet davri sanoati tarixi, kadrlar siyosati mavzusi yuzasidan bir qancha risola va monografiyalari e‘lon qildi, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari sanoat tarixini mukammal o‘rgandi. O.Jo‘raqulov “Qashqadaryo sanoat tarixi” nomli risolasida Qashqadaryo viloyatida o‘tgan asrning 20-40-yillarda sanoat sohasida amalga oshirilgan ishlar yangi nazariy metodologiyaga asoslangan holda bayon etilib, asosiy e‘tibor mayda kustar sanoati faoliyatini tahlil etishga qaratiladi [1; 11-b].

Sovet davri sanoat sohasini kadrlar bilan taminlash masalasi hukmron kommunistik partiya manfaatlariga muvofiq amalga oshirilib, bu jarayon ziddiyatli xususiyatga ega bo‘ldi. Mamlakat miqyosida industrilashtirish sur‘atining yuqoriligi ishchi va injener texnik xodimlarining son jihatidan yil davomida ko‘payib borishiga imkon yaratdi. 1922-yil O‘zbekistonda sanoat sohasida 7555 nafar ishchi faoliyat olib borgan bo‘lsa, 1939-yilga kelib ular soni 122,2 ming nafarga yetdi. Ishchilarning miqdor jihatidan o‘ssishi, uning sifat darajasiga salbiy ta‘sir ko‘rsatdi. Sanoat korxonalarini barpo etish, kadrlar siyosatida rivojlantirishning ekstensiv yo‘li tanlanib, ishlab chiqarish kuchlarining joylashtirilishda mintaqaviy xususiyatlar hisobga olinmadi.

Ishchilar safini to‘ldirishning asosiy manbalari ishsizlar, dehqonlar, uy bekalari hamda markaziy hududlardan yuborilgan aholi bo‘ldi. Sanoat korxonalarining ko‘pchiligi o‘z faoliyatini to‘xtatdi. Natijada 1923-yilda O‘zbekistonda sanoat ishchilari soni 11,716 nafar kishidan 1926-yil 10,800 nafarga tushdi. O‘zbekistonda 1926-yil 27,8 ming nafar kishi ishsizlik bo‘yicha ro‘yxatga olingan bo‘lsa, 1930-yil ular soni 54000 nafar kishi bo‘ldi [2; 11-b].

O‘zbekistonda sanoat ishchilarini shakllantirishda qo‘shni respublikalardan ishchi kuchlarining oqib kelishi ham kuchli ta‘sir ko‘rsatdi. 1926-1940-yillarda O‘zbekiston aholisi yangi ko‘chib kelganlar hisobiga 750 ming kishiga ko‘paydi. Markaziy shaharlardan O‘zbekistonga yuborilgan ishchi va xizmatchilarga bir qator imtiyozlar belgilandi. Ularnig maoshlariga 10 foizlik ustama haq to‘lanib, turar-joy, mehnat ta‘tillari, oziq - ovqat va sanoat mahsulotlari bilan ta‘minlashda ham imtiyozlar berildi. O‘zbekistonda chekka hududlardan mutaxassislarni jalb etish ishiga davlat tomonidan anchagina mablag‘ sarflandi. Ular asosan iqtisodchi, injener, hisobchi, korxona boshlig‘i lavozimlariga qo‘yilib, ularga 150 rubldan 400 rublgacha maosh belgilandi[3; 87-b].

Z.Mirzayev, E.Qobulovning “Surxondaryoda paxtachilik va Termiz paxta tozalash zavodi tarixi” nomli risolasida Surxondaryo viloyatidagi Termiz paxta tozalash zavodida 1926-1927-yillarda paxta tozalash zavodi yangi press

mashinalari bilan jihozlanganligi, bu zavodning quvvatini bir muncha oshirgan bo'lsada, lekin mazkur zavodda kamchilik va muammolar ko'pligi alohida ta'kidlanadi. O'sha davrlarda zavodda ishlagan Xolliyev Qurt bobo zavoddagi ahvol haqida shunday hikoya qiladi: "1927-yillarda ham zavodda yetakchi ishni bug' mashinasi bajarar edi. Bug' mashinasini yurgizish uchun 15 kishi lo'x urar edi, o'rilgan lo'xlar 8 aravada olib kelinardi. Har bir arava lo'x uchun 1 so'm berilardi. O'sha davrlarda men bilan birga zavodga lo'x tashigan aravakashlar: Qurt Maxsum, Jo'ra Maxsum, Cho'pon Xoliq, Hayit Imomqul, Allayor va Jo'ra Qora. Lo'x o'radiganlar asosan kunda yollanib ishlaydigan kishilar edi. Zavoddagi ishlar o'sha davrda ham qo'l kuchlari hisobiga bajarilardi. Fozil, Bobo Ochil, Avaz Sharip va boshqa men yaxshi taniydigan kishilar zavodda ishlardi" [2; 144-b].

Markaziy hududlardan O'rta Osiyoga aholini ishga yuborishdan asosiy maqsad faqat iqtisodiy masalalar bilan bog'liq bo'lmay, balki o'ziga xos siyosiy maqsadlar ham mavjud edi. Xolbuki, O'zbekistonning o'zida malakali ishchilarni tayyorlash yuzasidan zarur chora-tadbirlar keng miqyosda olib borilsa, bu sohaga sarflangan mablag' ancha tejalgan bo'lar edi.

Sanoat korxonalari asosan Toshkent, Farg'ona va Samarqand viloyatlarida joylashtirilganligi sababli, ishchilar soni ham mazkur viloyatlarda ko'p bo'ldi. O'zbekistonda ishchilarning asosiy qismi Toshkent viloyati hissasiga to'g'ri keldi. 1934-yil respublika bo'yicha 54694 nafar ishchidan 22985 nafari mazkur viloyatda edi. Qashqadaryo viloyatida O'zbekistondagi jami sanoat ishchilarining faqat 2,3 foizi faoliyat olib bordi. Bu ko'rsatkich Surxondaryoda 1,5 foiz, Xorazmda 2,4 foizni tashkil qildi. O'zbekistonning boshqa viloyatlarida sanoat ishchilari soni ko'payib bordi. Masalan, 1923-yil Andijon viloyatida sanoat ishchilari soni 397 nafardan 1934-yil 2691 nafarga, Qo'qonda 757 nafardan 4464 nafarga, Namanganda 310 nafardan 5300 nafarga ko'paydi [4; 65-b].

TADQIQOTNING ASOSIY NATIJALARI

Sovet davlatida ko'p yillar davomida mahalliy millat vakillarini ishlab chiqarishga jalb etish, ular malakasini oshirish ishiga ikkinchi darajali vazifalardan biri sifatida qarab kelindi. Mahalliy millat vakillari asosan kam malaka talab etiladigan ishlarga qo'yildi.

Mahalliy millat vakillari salmog'i turli viloyatlar hamda sanoatning turli tarmoqlari bo'yicha tahlil etilganda ko'rsatkichlar turlicha namoyon bo'ldi. Masalan, 1928-1934-yilgacha O'zbekiston neft sanoatida mahalliy millat vakillarining salmog'i 39,6 foizdan 56,1 foizga, paxta tozalash zavodlarida 68,9 foizdan 72,8 foizga ortganligi kuzatiladi. Ammo, sanoat korxonalarining ba'zilarida aksincha holat ro'y berdi. Jumladan, 1928-yili to'qimachilik sanoatida

mahalliy millatga mansub ishchilar 70,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, unda o'zbek ishchilari salmog'i 49,8 foiz bo'ldi [5; 134-b].

Toshkentda sanoat ishchilarining moddiy ahvoli masalasida ham muammolar mavjud edi. Ishchilarning ish haqlari normadan past bo'lishi bilan birga o'z vaqtida to'lanmadi. Tog'-kon sanoat ishchilarining oziq-ovqat iste'mol darajasining nochorligi, og'ir mehnat, yashash va ishlash uchun yetarli shart-sharoitlarning mavjud bo'lmaganligi tufayli shtatlar kadrlar bilan to'la ta'minlanmadi. Arxiv materiallardagi raqamlar shundan dalolat beradiki, mehnat muhofazasi va texnik xavfsizlik talab darajasida bo'lmadi. Masalan, signalizatsiya uchun ajratilgan 11960 rubldan 10087 rubli o'zlashtirildi. Zavodlarda ventilatsiya umuman o'rnatilmadi.

Ishchilarning maishiy turmush sharoitlarining og'irligi, mehnat muhofazasining to'g'ri yo'lga qo'yilmaganligi kabi sabablar tufayli kadrlar qo'nimsizligi juda yuqori bo'ldi. 1931-yilda respublika sanoat korxonalarida 14365 nafar kishi ishga qabul qilingan bo'lsa, 11882 nafari ishdan bo'shatildi.

Bu kabi holatlarga sovet davri adabiyotlarida quyidagicha izoh beriladi: "...ishchilar sinfining moddiy va madaniy darajasini oshirishga yetarli e'tibor qilinmasdan ixtisosli va ixtisossiz ishchilarga ham bir xilda ish haqi to'лана berardi. Masalan, Toshkentdagi 5-sonli ko'n zavodida shunday hodisa ro'y berganki, qora ishchi oyiga 20-25 so'mdan ishlagan holda, ishlab chiqarish tajribasiga ega bo'lgan instruktor yoki sex boshlig'i faqat 150-175 so'm ish haqi olgan. Mehnatga haq to'lashning noto'g'ri uyushtirilishi natijasida ishchilarni ma'muriy-texnik ishlariga ko'tarish o'zi bo'larchilikka tashlab qo'yilgan". Masalan, 1933-yilning birinchi kvartalida Quvasoy elektr stansiyasiga 355 kishi ishga kelgan bo'lsa, 843 kishi ishdan ketdi. Natijada shu yili mazkur tashkilotlarda qurilish-montaj ishlarining tannarxi 21 foizga oshdi. [7; 46-b].

1923-yilda Turkistonda 11 ta hunar-texnika maktablari bo'lib, ularda 865 ta o'quvchi tahsil oldi. Shu yili o'lkada 19 ta hunar texnika kurslarida 1379 nafar tinglovchi qatnashdi. Texnikumlarda 827 nafar kishi o'qidi.

1926-yil O'zbekistonda 10 fabrika-zavod ta'limi maktabida 738 nafar o'quvchi, 3 ta hunar-texnika maktabida 176 nafar kishi o'qidi.

1925-1926-yilda hunar-texnika ta'limi uchun O'zbekistonda 1 mln 230 ming rubl ajratildi. Ammo bu turdagi ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasi nochor bo'lib, o'quv xonalari yaxshi jihozlanmadi. Ularda pedagog kadrlar yetishmadi.

Sovet davlati ishchilari orasida hukmron mafkura g'oyalarini keng targ'ib etish maqsadida partiya maorifi ishini jonlantirishga harakat qilindi. Masalan, 1927-yili birgina Toshkentning Markaziy, Qizil Sharq, Birinchi may

tumanlaridagi korxonalarda 158 ta siyosiy maktab ochilib, ularda 3450 tinglovchi ishtirok etdi.

Ishchilarga yaratilgan maishiy-turmush sharoitlarining nochorligi, mehnat intizomining sustligi, ishchilarning ish faoliyatini tashkil etishdagi kamchiliklar, ishchi va xodimlar o'rtasida sababsiz ishga kelmaslikning ko'payishi hamda o'z xohishiga ko'ra ishni tashlab ketishga sabab bo'ldi. 1929-yil O'zbekistondagi paxta tozalash zavodlarining mehnat intizomi tekshirilganda, ko'plab salbiy holatlar aniqlandi. Masalan, korxonaga navbatchilikka qo'yilgan ishchilar o'z ish joylarini bemalol tark etib, bu holda zavod ma'muriyatini umuman ogohlantirmaslik hollari aniqlandi. Davlat mulkini talon-taroj qilish, ish joyiga spirtli ichimlik iste'mol qilgan holda kelish odatiy hol hisoblandi. Mehnat intizomini yaxshilash yuzasidan korxonalar ma'muriyati deyarli hech bir chora-tadbirlar ko'rmaganlar.

Ishchilar orasida "sarkorlar" alohida mavqega ega edi. Sarkor – bu zavodning sobiq xo'jayinlari tomonidan tayinlangan kishilar. Zavod egalari ishchilar bilan sarkorlar orqali aloqa olib bordi. Zavodlar natsionalizatsiya qilingandan keyin ham, sarkorlar ishlashda davom etib, ular ishchilarning ish haqlarini o'z foydalari uchun ishlashga majbur etdi. Sovet paxta tozalash zavodlarida ham sarkorlar yashirin ravishda o'z faoliyatlarini davom ettirdi. Bunday holat Samarqand 66, Fedchenko 20, Qo'qonqishloq 6 paxta tozalash zavodlarida aniqlandi. Sarkorlar ishchilar orasidagi ta'siridan foydalanib ishchi komitetlari a'zoligiga saylanib olganlar. Shuningdek, arxiv hujjatlarida ta'kidlanishicha, Samarqand va Qo'qonqishloq zavodlaridagi ish tashlashlar sarkorlar tashabbusi bilan uyushtirildi. Ishchilarga haq to'lashda qoidalarga amal qilmaslik, maoshlarning kamligi tufayli Samarqanddagi 66 sonli, Qo'qonqishloqdagi 6-sonli zavodlarda ishchilarning ochiqdan ochiq ish tashlashlari bo'lib o'tadi. Qo'qonda ishchilar maoshlarini oshirishni talab qilib ish tashladilar, shuningdek, millatchilik tufayli ham qarama-qarshiliklar kelib chiqdi. Samarqand 66 sonli zavodida tojik ishchilari ma'muriyat tomonidan taklif etilgan o'zbek ishchilarini zavodda ishlashlariga to'sqinlik qilib, bosh ko'tardilar.

Tarix fanlari doktori, professor E.Qobulov Surxondaryo viloyati misolida sanoatlashtirish siyosatining salbiy oqibatlarini quyidagicha izohlaydi. 1931-1933-yillarda Surxondaryo viloyatida ham Termiz paxta tozalash zavodining ikkinchi navbati, limonad zavodining tashkil etilishida muammolar yuzaga keldi. Bunday holatning yuzaga kelishiga asosiy sabab:

birinchidan, rejalarning noaniqligi;

ikkinchidan, sanoat korxonalari ishchilarining nochor ahvoli, ularning moddiy-maishiy jihatdan yetarli ta'minlanmaganidir[8; 12-b].

Sovet davri hujjatlarida kadrlar tayyorlash rejasi ortig'i bilan bajarilganligi qayd etiladi, amalda ishchilar malakasini oshirish o'qitish yuzasidan trest

boshliqlari va zavod direktorlari masalaga keraklicha e'tibor qaratmadi. Kadrlar o'quvsizligi uchun trest ma'muriyati shtatlari kadrlar bilan to'la ta'minlanmadi.

Hozirgi kunda qo'yilayotgan murakkab vazifalarning ijobiy hal etilishi ko'p jihatdan uning tarixiga ham bog'liq hisoblanadi. Shuning uchun soha tarixini chuqur o'rganib, har tomonlama chuqur tahlil qilib, umumlashgan xulosalar yordamida ertangi kun istiqbollari belgilash O'zbekiston tarixi fanining dolzarb masalalaridan biriga aylanmoqda. Jumladan, sanoat sohasining 1925 – 1941-yillardagi tarixi eng murakkab va shu bilan bir qatorda qiziqarli mavzulardan biri sifatida e'tirof etiladi. Bu davrda sovet davlati sanoat sohasida ham “sotsialistik qurilish” g'oyasini ilgari surib, tizim faoliyatini yo'lga qo'yishida jiddiy o'zgarishlar qilindi. Ammo bu o'zgarishlar Markaz manfaatlariga muvofiq amalga oshirilib, O'zbekistonning paxta xom ashyosi bazasi sifatida ixtisoslashuvi jarayoni yanada kuchaytirildi. Sanoat qurilishidagi zarur nisbatlar buzilishi, ma'muriy buyruqbozlik, noaniq topshiriqlar, mutaxassis kadrlar tanqisligi, besh yilliklarda asossiz va amalda bajarib bo'lmaydigan vazifalarning belgilanishi kabi holatlar soha faoliyatida salbiy oqibatlarni keltirib chiqardi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 12-dekabrdagi “O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida”gi PQ-4058-sonli Qarori, 2019-yil 10-yanvardagi “O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida”gi PQ-4105-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 9-iyuldagi “Hududlarning sanoat salohiyatini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PF-6244-sonli Farmonlari soha faoliyatini takomillashtirishga oid meyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

XULOSA

Sanoat tarmoqlarini kadrlar bilan ta'minlash masalasida ham kommunistik partiya mafkurasi nuqtayi nazaridan yondashildi. “Sotsialistik sanoatlashtirish” Markazning xohish-irodasiga muvofiq amalga oshirilib, ishchilar hamda muhandis-texnik kadrlarni shakllantirishda imperiyacha maqsadlarga asoslandi. Kadrlar siyosatida ham rivojlanishning ekstensiv usuli qo'llanib, miqdor ketidan quvish tendensiyasiga amal qilindi. Sun'iy migratsiya Sovet davlatining ruslashtirish siyosatining muhim vositasiga aylanib, mahalliy millat vakillaridan malakali kadrlar tayyorlashga jiddiy to'siq bo'ldi. Ko'chib kelgan yevropalik ishchi va xodimlarga davlat tomonidan bir qator imtiyozlar berildi hamda ular sanoatning muhim tarmoqlarida, asosan aqliy mehnat bilan bog'liq, ish haqi yuqori

lavozimlarini egalladi. Oliy o'quv yurtlari va o'rta-maxsus bilim yurtlarini tashkil etish va muhandis – texnik kadrlarni tayyorlashda bir qator muammolar mavjud edi. Sovet davlatida mehnatga haq to'lash to'g'ri tashkil qilinmadi. Ixtisosli va ixtisosiz, malakali va malakasiz ishchilarga bir xilda haq to'landi. Bundan tashqari O'zbekiston sanoat korxonalari ishchi va xizmatchilarining ish haqi Ittifoq ishchilarining o'rtacha ish haqidan ancha past bo'ldi. Ishlab chiqarish o'sish sur'ati bilan ish haqining o'sish sur'ati o'rtasida jiddiy tafovut mavjud bo'ldi. Yalpi mahsulot hajmi ortada, ishchilarning maoshlari ko'tarilmadi. Ishchilarning moddiy turmush sharoiti hamda mehnat sharoitlari talab darajasida bo'lmadi. Ishchilar eng xaroba kulba va arklarda yashadi. Ma'lum sabablarga ko'ra ishchilar qo'nimsizligi O'zbekistonda boshqa respublikalarga nisbatan yuqori bo'ldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tursunov X. Voha sanoat tarixi bunyodkori, qashqadaryo tarixchilarining zabardast vakili professor Obod Jo'raqulovning ilmiy merosi //News of UzMU journal. – 2024. – T. 1. – №. 1.3. – C. 4043-4043.
2. To'xtayev A.Q. O'zbekistonda milliy hunarmandchilik va uni sotsialistik asosda sanoatlashtirishning ijtimoiy oqibatlar (1917 – 1941-yillar) // Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – T., 2001. – 11 bet.
3. To'xtayev A.Q. Surxondaryo viloyati an'anaviy sanoat korxonalari tarixi (1930 – 1940 yy). – Termiz davlat universiteti professor – o'qituvchilarining XXVIII ilmiy-nazariy konferensiya ma'ruzalar to'plami. – Termiz, 1996; – 87 bet.
4. Jo'raqulov O., Ergasheva J. Qashqadaryo sanoati tarixi. – Qarshi: Nasaf, 1996; – 65 bet
5. Mamatqulov B.SH.O'zbekistonda sanoatlashtirish siyosatining amalga oshirilishi va uning oqibatlar (1925-1941-yy.); Monografiya. T.: "Lesson Press" MCHJ nashriyoti. - 2023. -134 b.
6. Ziyodullayev S. Manoxin I. Sovet O'zbekistonining sotsialistik sanoati. – T., 1949. – 144 bet.
7. Mamatqulov B.SH.O'zbekistonda sanoatlashtirish siyosatining amalga oshirilishi va uning oqibatlar (1925-1941-yy.); Monografiya. T.: "Lesson Press" MCHJ nashriyoti. - 2023. -134 b.
8. Qobulov E. Surxondaryo sanoatining ilk odimlari. – Termiz: Jayxun, 1993-12 bet.

Mamatkulov B. Sh.

PhD., associate Professor

University of Economics and Pedagogy

bmamatkulovpmqarshi@gmail.com

**PROBLEMS IN THE PROCESS OF FORMING THE COMPOSITION
OF INDUSTRIAL WORKERS AND STAFF TRAINING IN UZBEKISTAN
IN 1925-1940
(IN THE EXAMPLE OF THE SOUTHERN REGIONS)**

ABSTRACT

In this article, the issue of forming the structure of industrial workers in Uzbekistan and providing enterprises with personnel, conflicting situations in the process of training industrial personnel are analyzed historically on the basis of scientific sources.

Keywords: Industry, factory, plant, women, gas, chemistry, heavy industry, light industry, building materials, power stations, flour factories, food. textile, personnel policy, mining industry.

Маматкулов Б. Ш.

PhD., доцент

Университет экономики и педагогики

bmamatkulovpmqarshi@gmail.com

**ПРОБЛЕМЫ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОСТАВА
ПРОМЫШЛЕННЫХ РАБОЧИХ И ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В
УЗБЕКИСТАНЕ В 1925-1940 ГГ.
(НА ПРИМЕРЕ ЮЖНЫХ РЕГИОНОВ)**

АННОТАЦИЯ

В данной статье в ходе реализации политики индустриализации в Узбекистане в 1925-1940 годах рассматриваются вопросы формирования структуры промышленных рабочих и обеспечения кадров предприятий, конфликтные ситуации в процессе подготовки промышленных кадров, развитие на основе научно-исторических источников проанализирована тяжелая промышленность южных регионов Узбекистана.

Ключевые слова: Промышленность, фабрика, завод, женщины, газ, химия, тяжелая промышленность, легкая промышленность, стройматериалы, электростанции, мукомольные заводы, пищевая промышленность.

текстильная промышленность, кадровая политика, горнодобывающая промышленность.